

Litteratur

ERIK ANNERS:

Skogen

Det är egentligen om Björn Borg och Ingemar Stenmark man brukar säga: nu har han gjort det igen! Men varför skulle inte dylika applåder också kunna riktas till en lärd humanist och romanförfattare, när han gör något riktigt bra?

Stig Strömholm "har gjort det igen". Han har presterat sista delen ("Skogen", Norstedts) av trilogin om den romerska ädlingen Titus Parridius Gratus och dennes öden (och äventyr) i 400-talets mörka och oroliga Gallien.

I början – med Dalen – var det inte alldeles lätt att förstå vad författaren syftade till. Ville han skriva en klassisk historisk roman för att i belletristisk form skildra en spänningsfylld och förfärande tidsålder – likvisst med lättare inslag av parodisk källkritik liksom av pikaresk? Eller ville han främst ge en idéhistorisk analys av hur de bildade romarna ute i den galliska provinsen upplevde imperiets sammanbrott? Frågan kunde heller inte besvaras med ledning av andra delen "Fälten". Om den första delen hade presenterat romanens centrala gestalt och hans upplevelser under hunnernas genombrott över Rhen, handlade den andra om Gratus tid vid den romerska armé under Aëtius ledning, som i förbund med västgoterna skulle slå hunnerna på de katalauniska fälten. Så långt skrev författaren dock mest allmän historia, till på köpet god sådan, och frågan var just – vad skulle hända i tredje delen, historieroman eller idéanalys.

Det är betecknande för Stig Strömholms häpnadsväckande mångsidighet att han manövrerade sig från detta val och gjorde den tredje delen till något verkligt triumfatoriskt: en kulturhistorisk bild, lika lysande i färgerna som pregnant i linjerna, av hur det gick till när kyrkan i sin famn uppfångade arvet från Athen och Rom. Den tredje delen handlar nämligen om hur Gratus, sedan han upplevt en passionerad och vemodig kärlekssaga i ett sagans kungarike, söker sin själs frälsning och sin mannagärning inom kyrkan. Han blir under påverkan och förmedling av biskopen Faustus först en av grubbel anfäktad eremit bland de

fromma bröderna på en liten ö utanför nuvarande Cannes, sedan abbot och kraftfull ledare av munkarna i ett kloster i närheten av Metz. Faustus är en kyrkofader av lika delar världskloshet och religiös takt. Han vinner Gratus förtroende, och det är på hans kallelse som Gratus bryter upp från ön för att verka för kyrkan i de mörka rövarskogarna i nordiska Gallien. Litet hjälper det honom att han genom sin personlighet och sin ställning av romersk ädling vinner den lokale frankiske grevens respekt och vänskap. Men det mesta får han göra själv – och han utför sin gärning med hjälp av sin inneboende romerska disciplin och hellenistiska tankeskärpa. Med själens frälsning blir det dock sämre. Gratus når aldrig fram till trons djupaste upplevelse – föreningen med Kristus. Han vill, men kan inte öppna sitt inre för gudomligheten. Så mycket intensivare är hans kamp för klostrets, munkarnas och medmänniskornas rätt och bästa.

Strömholm gör här en fin och historiskt alldeles riktig iakttagelse: fornkyrkans kristna ledare var av två mycket skilda slag. Å ena sidan eremiterna med uppenbarelserna som inspiration och källa till inflytande, å den andra kyrko- och klosterledarna med stor världslig makt och myndighet men utan tid att tillräckligt lyssna till de inre rösterna.

Strömholm skildrar nu i bokens sista och viktigaste del vad kyrkan betydde i denna fasans och förtvivlans tid. Kyrkan räddade arvet från Athen och Rom, brukar det sägas. Det är obestridligt, men man kan – och det är just vad Strömholm elegant visar – med fördel påpeka att kyrkan också förädlade arvet genom sin humanitära attityd, som oförfärat omsattes i praktisk handling.

När Parridius Gratus lämnar detta jordiska tager man med saknad farväl av honom – och av trilogin. Dessbättre inte för alltid; man kan ju läsa om böckerna. Det förtjänar de, särdeles i en tidsålder och en kulturvärld, som samtidigt i grunden är så beroende av romersk samhälls-

disciplin, hellenistisk intellektualism och kristen humanism, och så oskuldsfullt omedveten

THEDE PALM:

Ord och ordspråk

Även den som är van att skriva har ögonblick, då han blir tveksam om en stavning eller undrar om han använt ett mera sällan förekommande ord på rätt sätt. Det säger sig självt, att briter stavas med två t, men hur är det med Storbritannien? Svaret ges i närmaste uppslagsbok eller ordbok, och där kan man i allmänhet också få fram betydelsen. Men inte minst sammansatta ord finns i större antal än vad de vanliga ordböckerna samlat. Visserligen kommer man långt med SAOL, som är Svenska akademins ordlista, ett utomordentligt hjälpmedel baserat på SAOB, akademins större ordbok. Men den senare är dels inte avslutad, dels med sina många band inte lämpad för privat bruk.

I USA och i England är betydelseordböcker vanliga. Funk & Wagnalls College Standard Dictionary är bara ett exempel. Den är förkortad till vad som i dessa länder är studentnivå från en större upplaga. I Frankrike finner man Larousse i olika utgåvor, i andra länder andra lexika. Utmärkande för typen är att den ger ordens böjning och uttal, ofta också deras härledning, och alltid deras betydelse förklarad på ett eller annat sätt. Ju flera uppgifter, desto mer ohanterlig blir boken. Ett faktum är att även om sådana ordböcker är trevliga att studera i sig själva, är det oftast en kort uppgift som

om detta beroende och därav härflytande behov.

söks. Läsaren kan då för tillfället avstå från närmare kännedom om ordets ursprung i sanskrit och dess vidare utveckling.

"Bonniers svenska ordbok" av Sten Malmström och Iréne Györki, under medverkan av Peter A Sjögren (Bonniers 1980), är en tättryckt bok på något mera än 400 sidor men trots storleken lätthanterlig och enkel i handen. Detta är inte det minsta berömmet som boken förtjänar. Den är vettigt uppställd, en del ordförklaringar ersätts med enkla teckningar i marginalen, de ord som behöver uttalsbeteckningar har fått dem och andra inte – boken förutsätter kunskap i innanläsning – och dessa beteckningar har ovanligt nog tryckts med vanliga bokstäver och inte med specialtyper. Hela bokens uppställning är genomtänkt praktisk. Det enda som därvidlag kan invändas är att ordens böjning kanske bort komma före förklaringen av betydelsen. När vissa ord har många betydelser, och sådana ord finns ju, känns det fel att de korta uppgifterna om böjningen placerats efter ibland ganska många raders förklaringar.

De senare är det viktigaste, och åtskilliga stickprov har visat att det är svårt att finna fel i boken, även om åtskilligt kan diskuteras; fördelarna med korta definitioner är stora, men det är svårt att alla gånger vara exakt. Advokat: